

Jeppe Aakjærs tale om hjemmet og krigen

Taler

Jeppe Aakjær
Digter og forfatter

Dato

9. februar 1915

Hjemmet og Krigen

De som vil sige mig noget behageligt, de ynder at kalde mig for Barndommens, for Hjemstavnens Digter. Nu vel, jeg synes godt om den Titel. Og lad mig da fortælle Dem, hvordan jeg første Gang kom i Forhold til Hjemmets Poesi. Jeg havde en forfærdelig Skolegang indtil mit 12. Aar. Da fik vi ny Lærer i mit Fødesogn og blandt andre gennemgribende Reformere i Skoleplanen var ogsaa *Indførelsen af en Sangbog*. Det var *Morten Eskesens*. Den Bog slog Poesiens Døre op for mig. Her blev jeg første Gang i mit Liv stillet overfor ædel, verdslig Sang.

Jeg fik Bogen hjem; jeg begriber ikke mere, hvordan det er gaaet til, med mindre jeg det Aar har tjent usædvanlig godt paa Lammeskind; thi hvad kjendte Bonden og hans Sønner i en fattig Hedegaard af Poesi; intet, bogstavelig talt intet; en *Jammervise* om Hjalmar og Huldas over al Maade pinagtige og tænderskjærende Kjærlighed; et bloddryppende Sangnummer om Morderen *Rasmus Pedersen Mørke* og hans umenneskelige Mord paa to sovende Mænd i Klejtrup By. Dette Digterværk var kjøbt hos den blinde *Chr. Povlsen* i Skive Marked; paa Forsiden saa man den bagbundne Forbryder, som lededes frem til Retterblokken. Sligt sang man helt ind i Firserne rundt om i talrige smaa Hjem; de fleste sang dog ingen Ting, men holdt sig — som min Bedstefar — kristelig til nogle forfærdelige Bønner og Salmer i *Den bedendes Kjæde*, og søgte at overføre dem til Smaabørnene gennem et solidt Ris, der var skaaret ved Hjemmets Kaalgaarddige og havde hele Vestenstormens Sus og Salt i sig. Jeg gjemmer endnu denne Bog, som et af min Barndoms Torturinstrumenter. — Men midt i alt dette kom nu *Morten Eskesens Sangbog* som en hel ny mærkværdig Verden, en Verden af Skjønhed i Toner, Rim og Billeder. Degnen lærte os Melodierne til disse Sange, hver Dag en ny; og der lever altid hos Børn og Ungdom en kjær Trang til at synge; ligesom hos Smaafuglene sidder Sangen

hos sunde, unge Mennesker altid og kildrer i Struben og vil saa gjerne gi sig hørlig tilkjende. Skolen blev nu som et tonende Orgel; Sangen satte en glad Strime ind i Livets graa Slid; lyse Barnestemmer sang ved Vuggen til den lille slumred ind med disse nye Toner i sit Øre. Hyrdedrengene samlede deres Kvæg under Solnedgangen, mens deres klare Sopraner forenedes over Aftenhimlens duggede Kjær.

Der var to myndige Stemmer, der førte an i Sangbogen og overragede alle de øvriges: den ene var Grundtvigs, den anden var Bjørnsons. Grundtvig sang om alt det, der var dybt og tungt og svært at greje; han var Orgelstemmen, der laa Barnet og Ungdommen en Kjende for dybt, men Bjørnstjerne Bjørnson var den lyse, glade Violin, der sang sig lige ind i vor Sjæl. — Bjørnson har nu alt ligget i flere Aar i sin Grav, men vi som har set ham imellem os og som er bleven fortrolig med hans Personlighed og al hans rige Digtning, vi siger: der har næppe nogensinde i de nordiske Lande levet en Aand, der stod Ungdommens Hjærte nærmere. Hans overdaadigt rige Sind har aandet paa os med sin Skjønhed og Sjælevarme, saa alle vore Evner og Muligheder aabnede sig som Blomsterknoppen aabnes under Foraarets Sol. Som Geni og Sanger, som Forkynder og harmonisk Personlighed var han lige ideelt udrustet. Lad os prise os lykkelige at saa svulmende djærv og sund og genial et Menneske har levet midt i vor egen Tid, hans Lige kan vi komme til at vente paa gennem mange Hundrede Aar. — Bjørnsons Digtning er mangesidig og skal ikke her nøjere belyses; kun saa meget endnu: Bjørnsons Navn er uudsletteligt knyttet til de nordiske Hjem. Det er hans uendelige Fortjeneste, at han har faaet Nordens Digtning drejet ind i Hjemmets Meridian, faaet Digt, Roman og Drama til at fortælle om Storm og Stille bag Hjemmets blaamalede Dør. Maaske var der digtet om Hjemmet ogsaa før Bjørnson, men aldrig med den Intensitet eller Fordybelse i Sjælene og Hverdagens Liv; hvem har saa tidlig slynget en Sangkrans om Bønders og jævne Folks Liv, som Bjørnson i sine første Bonde fortællinger; Sange som: „Nu Tak for alt ifra vi var smaa“, „Undre mig paa, hvad jeg faar at se over de høje Fjælde“, „Jeg kjører frem giennem Straalefryd“ og mange andre. — Før Bjørnson var den meste Digtning pompøs; Digteren sang med tilbagekastet Hoved og Blikket imod Stjærnerne, som man har fremstillet Øhlenschläger foran det kongelige Theater. Idealet var Hakon Jarl; Æmnet var hentet hos Saxo eller Snorre Sturlesen; Bønder og Arbejdere maatte la' sig repræsentere af *Trællen Karker*, om de overhovedet blev værdiget Repræsentation. Men Bjørnson drejede vore Øjne fra „Oldtids Offer lund“ og Jomsvikingerne og Fæstningerne og Slottene til Livet i Bondens Hjem, Livet paa

Grønlien eller *Solbakken* og al Bondens stræbsomme og travle Færden. Jeg gjentar det: Han var en af de første i Verdenslitteraturen, der rettede vor Opmærksomhed *mod Samfundenes Centralpunkt Hjemmet* og den inderlige Forbindelse, der bør være mellem Hjemmene og Samfundet i dets Helhed.

Thi det dyreste Klenodie vi Nordboer har — mon det ikke skulde være vort *Hjem*? I intet Land i Verden tror jeg, at Hjemmene i den Grad behersker Landskabet som i Danmark. I Syden er Hjemmet mange steder kun det Sted hvor man sover. Adspredelserne findes udenfor Hjemmene. Naar en italiensk Arbejder kommer hjem, sætter han sig sammen med Naboerne udenfor Huset; thi inde er der ikke til at aande for Varme og Kvalme. I Bjærglande er Naturen saa overvældende, at det er den og ikke de menneskelige Boliger, der gir det iagttagende Øje Hovedindtrykket.

Men prøv en Aftenstund, naar Klokkerne ringer Solnedgang, at stille Dem paa en dansk Bakke og se henover Landet. Her er det ikke Naturen, men Hjemmene — Gaardene, Husene — der dominerer. Naturen er der ligesom bare for at gi' Hjemmene Baggrund og Relief. Og det især da i Egne, hvor man har bibeholdt den kjære gammeldags Skik at kalke Gaardene hvide, en Skik, der selvsagt burde gaa af med sejren over det hele Land, da ingen Farve kan klæde i den grønne Mark som denne rene Farve af hvid kalk.

Noget lignende er Tilfældet med vore Høstpiger; hvor var de søde og uimodstaaelige med deres *hvide Høsthatte* eller det hvide Tørklæde; det hvide Tørklæde og de røde Kinder det var jo Dannebrogfarverne baarne næsten i Kjød og Blod. Om vore unge Piger faar Pariserhatte saa store som Storkereder, med Fjer som Gaasevinger, saa vil de aldrig kunne bringe den gode Smag til at glemme det hvide Tørklæde om de friske Kinder.

Navnet *Hjem* hører til de hellige Ord i Sproget; ligesom vi ved Betegnelsen *hjemløs* forstaar en fattig, sørgmodig Skik kelse, der er ramt af den tungeste Skæbne („en stakkels hjem løs," siger vi). Jo, Hjemmet er et helligt Navn i Nordboens Forestillinger; vi taler om „*Hjemmet og Alteret*" som to side ordnede Led; sætter endda *Hjemmet* paa første Plads, hvad der er god Mening i, da det er Hjemmet, der er *Kirkens Moder* og ikke omvendt. I vor Religion, i vor Moral, i vor Lov givning — allevegne gir vi *Hjemmet* en Førsteplads; „vi har elsket det frem i vor Bøn, i vort Barn.“ Moseloven tordner fra sine Stentavler: „Du skal ære din Fader og din Moder" — ja; thi de er Hjemmets Grundpiller. Salmisten

forkynder med Inderlighedens Glød og en Taare i Øjenkrogen: „Moders Navn er en *himmelsk* Lyd, saa vide som Bølgen blaaner“ — og al vor Lovgivning fra Arilds Tid til denne Stund har sat en Spydvagts af Paragraffer omkring det, de kaldte „*Arnens Fred*“.

Hjemmet er da alle gode *Menneskers Drøm*. Hver sund Mands bedste Tanker er rettet mod hans Hjem.

„Der vil han leve, og der vil han dø, derhen vil han føre sin Festemø, mens Linden hun løves.“ Paa Hjemmet tænker de, der har et Hjem, men mest *de, der intet har*; eller har haft et, men har mistet det. — Hvad tror De der er den landflygtiges, Udvandrerens sidste Tanke, før han gaar ind i Drømmen; hvor mangen en Mand lægger sig ikke hver Aften til Hvile i fremmed Land med Barndomshjemmets Billede i sin Sjæl.

Se dem ved Dag eller se dem ved Nat — de fylder altid dit Sind med Fortryllelse; gaa op paa en Bakke i Fjends Herred, i Vendsyssel eller her paa din egen Ø; lad det være i Højsommersol, naar den bølgende Rug er som *et blommet Øg* — lyst, mørkt, — lyst, mørkt om hinanden i hviskende Ringlen og Bølgen, ligetil Øjet naar Fjorden. Rugen og de danske Hjem — de to har hørt sammen fra Arilds Tid; det ene er Bil ledet, det andet er Rammen. — Eller gaa op paa din Bakke en Vinteraften her i det aabne jyske Land. Lad det være ved Kvældsnetterstid, da Stjærnerne staar saa store over Jyllands Heder. Da ser du fra din Bakke Hundreder af Lys, nærved som langt henne; hvert eneste af disse Lys repræsenterer et Hjem; det er helt underligt at tænke paa her fra din Bakke; hvad kan ikke hænde i Skjæret af et Lys!

Ja saadan ligger de danske Hjem ud over det danske Land; og saadan ligger Hjemmene over alle Lande, en lille Verden af Skæbner og Kampe. Hjem ved Hjem over Verden den vide, skilte og dog forbundne ved Baand, der kun kan sønderrives ved den ondeste Vold. Og alle de tusind Hjem med solblommet Rug om de aabne Gavlluger eller Kvældsnattens blide Lys i den rimede Rude — alle de Hjem udgjør en Folkesammenslutning, et Fædreland, som Runeberg tegner det i disse forelskede Linjer, der ikke blot kan siges af den finske Mand, men af enhver, der elsker sit Lands Jord:

„Og her og her er dette Land, vort Øje ser det her: vi kunde strække ud vor

Haand og vise glad paa Sjø og Strand og sige: Se det Landet der, vort Fædreland det er! Men nu gaar der en Skjælven, nej en Jordrystelse hen under alle Landes Hjem, og 10,000, nej, 100,000 er lagt i Ruiner ved et eneste ondt Stød, og Millioner af Mennesker er bragt til Død eller Vanvid, Krykken eller Bettelstaven. Hvad er da det for en Magt, der har vovet dette forfærdelige Angreb paa vore Hjem, som vi troede beskyttede frem for noget andet, som vi havde bygget værnende Mure omkring ligefra Tidernes Gry, gennem vor Moral, vor Kultur, vor Lovgivning. Vi spørger, hvad er det for en forvorpen Magt, der har vovet dette forfærdelige Angreb paa Europas Hjem? Svaret faar De gennem hvert Blad, De i alle disse Maaneder har taget i Deres Haand.

— — — Tror De ikke, den europæiske Soldat trænger til at komme hjem og se sit Barn i Øjet.

Saa kunde jeg tænke mig følgende Samtale mellem de to. Barnet siger: „Hvor har du været saa længe, Far?”

Far: „Jeg har været ude at myrde.“

„Nej Far, hvad siger du; hvad har du myrdet?“

„Alt hvad jeg mødte paa min Vej.“

„Har du da ogsaa myrdet Mennesker?“

„Ja, mange Mennesker; *især* Mennesker.“

„Havde de da gjort dig nogen Fortræd?“

„Ikke det jeg ved.“

„Hvorfor myrded du dem da? Hvad, Far?“

„Fordi jeg *skulde!*“

„Hvem myrdede du da?“

„Først myrded jeg en lille Piges Far — “

Den lille Pige i Angst: „Hvor kunde du gjøre det!“

„Ja, men bag efter myrded jeg den lille Pige selv.“

„Ja men Far, saa er du jo ond!“

„Ja, det synes jeg ogsaa nu. Men derude kaldte man mig tapper.“

Den lille uskyldige Pige er endnu ikke saa *kultiveret*, at hun kan faa ind i sin Barnehjerne, at det nogensinde kan blive en Pligt, langt mindre en Daad at myrde et Menneske, man ikke har haft det ringeste Udstaaende med.

Hærledelserne rundt om i Evropa kan ikke se en sund, rød musset Mand, der staar paa sin Lo og tærsker sin Rug, før de skal ha' ham grebet, bastet og slængt ind under Krigens Kjød hakkemaskine. Militarismen har ligesom Hunden altid elsket at trille sig i Aadsel.

Denne Krig er uden al Idealitet. Det er et Kapløb mellem Nationerne om, hvem der kan opføre sig værst; den raaeste vil formodentlig sejre — den der handler med de færreste Skrupler. Denne Krig er født af Hovmod, først og fremmest Fyrstehovmod, og dernæst Nationalhovmod. *Storstaterne* er blevne saa store, at de er bleven en Fare for baade deres egen og Alverdens Fred. Det vil gaa *Storstaterne* opad, som det gaar *Storgodserne* nedad: De vil blive nødte til at la' sig kløve, for de er til altfor meget Besvær for sig selv og andre. Lad Evropa opløse sig i *naturlige* Grupper af Smaastater; *Storstaten* vil altid opklække tyranniske og enevældige Egenskaber; den sandeste, den skønneste Kultur, vi kjender, er skabt i bittesmaa Stater som Athen, Palæstina, Island, Sachsen-Weimar.

Den *moderne Statsidé* er bare ond og kold. Fædrelandskjærlighed er bleven Fædrelandshovmod og Chauvinisteri. Vi er godt paa Gled i Danmark ogsaa. Vi staar op saa stive som Grenaderer, om en Mand i en Beværtning spiller „*Kong Christian*“. Hvad vilde De sige om den Mand, der sprang op fra sin Stol og bukkede, hver Gang man nævnte hans Mors Navn; De vilde sige, han var en Skabhals. Saadan træffer vi mellem Aar og Dag ikke saa faa nationalistiske Skabhalse.

Det er Nationalforføngeligheden, som har foranlediget den Kortslutning, som har stukket Evropas Hus i Brand. Vi maa da arbejde hen til en stærkere *Inderliggjørelse* af Fædrelandsideén, med andre ord, vi maa forandre vor *Fædrelandsfølelse* fra en Statsfornemmelse til en *Hjemstavnsfølelse*. Det har for længst de gjort, som dybest har følt Fædrelandsideén i sig, nemlig *de danske Digtere*. Gjennemlæs engang vore kjendteste Fædrelandssange, De vil øjeblikkelig skimte Digterens Hjemstavn i dem. Med *Hjemstavnsfølelsen* som det fuld gyldigste Udtryk for Nationalfølelsen er vi vendt tilbage til den Plet, „hvor vi har Rod, hvorfra vor Verden gaar“.

De nordiske Hjem er endnu heldigt bleven holdt udenfor den Kyklon, der har kastet tusindtal af andre evropæiske Hjem ind i Fortvivlelse og Ruin. Maatte det lykkes os fremdeles at skjule vor lille Lærkerede, mens Ørnene svæver!

Ja Krigens Forførdelse er over os alle. Men naar Krigens Kyklon er trukket bort, naar dette Haglvejr af Bly og Jærn er ovre, saa staar endda Hjemmet paa den grønne Toft, og det vil ta' den Mand til sig, som Kringen har skudt til Krøbling og la' ham sidde og støtte sin Ryg mod dets solbeskinnede Gavl. Ja, det er i Hjemmet, at Samfundene skal søge deres Fornyelse; det er der, vi skal begynde den *Hjærtets* Kultur, der skal dæmpe den *Hovmodbrand* og de Rovinstinkter, som endnu ulmer i alt for mange Menneskesjæle.

Kilde

Aakjær, Jeppe. 1919. Artikler og taler. 1887—1918. København og Oslo: Gyldendalske Boghandel – Nordisk Forlag

Kildetype

Dokumentation i bogværk

Tags

Foredrag, Første verdenskrig 1914-1918

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/jeppe-aakjaers-tale-om-hjemmet-og-krigen>